

Laidiens: 18.05.2007., Nr. 80

Ministru kabineta noteikumi Nr.325

Rīgā 2007.gada 15.maijā (prot. Nr.29 29.§)

Darba aizsardzības prasības saskarē ar ķīmiskajām vielām darba vietās

Izdoti saskaņā ar Darba aizsardzības likuma 25.panta 11.punktu un Ķīmisko vielu un ķīmisko produktu likuma 16.pantu

I. Vispārīgie jautājumi

1. Noteikumi nosaka darba aizsardzības prasības, nodarbinātajiem saskaroties ar ķīmiskajām vielām (tai skaitā ķīmiskajiem produktiem) darba vietās, ja risks rodas vai var rasties no darba vidē esošu vai ar darba procesu saistītu ķīmisko vielu iedarbības, kā arī īpašus ierobežojumus un aizliegumus attiecībā uz atsevišķām bīstamām ķīmiskajām vielām vai ķīmiskajiem produktiem.

2. Noteikumi attiecas uz darba vietām, kur nodarbinātais tiek vai var tikt pakļauts tādu ķīmisko vielu un ķīmisko produktu iedarbībai:

2.1. kas saskaņā ar Ķīmisko vielu un ķīmisko produktu likumā noteikto klasifikāciju ir bīstamas ķīmiskās vielas vai bīstami ķīmiskie produkti;

2.2. kas atrodas darba vidē vai tiek izmantotas darbā un savu fizikālo, ķīmisko un toksisko īpašību dēļ apdraud nodarbinātā drošību vai veselību;

2.3. kam ir noteikta aroda ekspozīcijas robežvērtība (AER) - tāda ķīmisko vielu un ķīmisko produktu koncentrācija darba vides gaisā, kas visā nodarbinātā dzīves laikā neizraisa saslimšanu un veselības traucējumus, kuri konstatējami ar mūsdienu izmeklēšanas metodēm, ja attiecīgās ķīmiskās vielas un ķīmiskie produkti iedarbojas uz nodarbināto ne ilgāk par astoņām stundām darba dienā vai ne ilgāk par 40 stundām nedēļā (1., 2.pielikums);

2.4. kam ir noteikti bioloģiskās ekspozīcijas rādītāji (BER) - nodarbinātā organismā uzņemto ķīmisko vielu un to metabolītu koncentrācijas un ķīmisko vielu izraisīto bioloģisko efektu rādītāji nodarbinātā bioloģiskajā vidē, ko nosaka veselīgiem nodarbinātajiem, kuri ir pakļauti ķīmisko vielu un ķīmisko produktu iedarbībai aroda ekspozīcijas robežvērtības (AER) līmenī (3.pielikums).

3. Ķīmiskās vielas aroda ekspozīcijas robežvērtību (AER) nosaka, ņemot vērā vielas fizikāli ķīmiskās īpašības, toksiskumu, epidemioloģiskos pētījumus neinfekciju slimību jomā un tehnoloģiskā procesa nosacījumus, kā arī

izvērtējot datus par ķīmiskajām vielām ar līdzīgu struktūru. Ķīmiskās vielas aroda ekspozīcijas robežvērtību (AER) izmanto darba vides ķīmiskā riska izvērtēšanai (ķīmiskās vielas koncentrāciju darba vides gaisā salīdzina ar aroda ekspozīcijas robežvērtību (AER)).

4. Aroda ekspozīcijas robežvērtību (AER) definē kā vidējo aritmētisko vērtību astoņu stundu darba dienai (vidējā maiņas koncentrācija) vai kā vērtību īsam laikposmam (līdz 15 min., fibrogēnām vielām - līdz 30 min). Aroda ekspozīcijas robežvērtību (AER) mēra 20 °C temperatūrā 101,3 kPa spiedienā un izsaka miligramos uz kubikmetru (mg/m^3), bet gāzu un tvaiku koncentrāciju var izteikt arī no temperatūras un spiediena neatkarīgās mērvienībās - ppm (ml/m^3), kas ir tilpuma miljonā daļa.

5. Labklājības ministrija sadarbībā ar attiecīgo standartu tehnisko komiteju iesaka sabiedrībai ar ierobežotu atbildību "Latvijas standarts" saistībā ar šiem noteikumiem izstrādājamo, adaptējamo un piemērojamo standartu sarakstu.

6. Sabiedrība ar ierobežotu atbildību "Latvijas standarts" iesniedz publicēšanai laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" to Latvijas nacionālo standartu sarakstu, kurus piemēro šajos noteikumos noteikto prasību izpildei (turpmāk - piemērojamie standarti).

7. Par šo noteikumu ievērošanu ir atbildīgs darba devējs.

8. Šo noteikumu ievērošanu kontrolē Valsts darba inspekcija un citas institūcijas atbilstoši Ķīmisko vielu un ķīmisko produktu likumā tām noteiktajai kompetencei.

II. Riska noteikšana un novērtēšana

9. Ķīmisko vielu un ķīmisko produktu radītā riska novērtēšanu darba devējs nodrošina atbilstoši uzņēmuma darba vides iekšējās uzraudzības un darba vides risku novērtēšanas kārtībai, iesaistot uzticības personas un nodarbinātos.

10. Ķīmisko vielu koncentrācijas noteikšanai darba vides gaisā darba devējs pēc šo noteikumu 8.punktā minēto kontroles institūciju pieprasījuma mērījumu veikšanā iesaista laboratoriju, kas ir akreditēta valsts aģentūrā "Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs" atbilstoši standartam LVS EN ISO/IEC 17025:2005 "Testēšanas un kalibrēšanas laboratoriju kompetences vispārīgās prasības" un par kuru Ekonomikas ministrija ir publicējusi paziņojumu laikrakstā "Latvijas Vēstnesis".

11. Darba devējs nosaka darba vietas un darba procesus, kuros ķīmiskās vielas un ķīmiskie produkti rada vai var radīt risku nodarbināto drošībai un veselībai, un novērtē to risku, ņemot vērā:

11.1. ķīmisko vielu un ķīmisko produktu drošības datu lapas informāciju, kas saņemta no piegādātāja vai importētāja;

11.2. nodarbināto veselības pārbaūžu rezultātus;

11.3. veikto vai veicamo preventīvo pasākumu rezultātus un prognozes;

11.4. citu informāciju par ķīmisko vielu un ķīmisko produktu bīstamību;

11.5. ķīmisko vielu aroda ekspozīcijas robežvērtības (AER) darba vides gaisā;

11.6. ķīmisko vielu un ķīmisko produktu bioloģiskās ekspozīcijas rādītājus (BER);

11.7. konkrētos darba apstākļus un procesus darba vietā un telpā (tai skaitā blakus darba vietās), kā arī darba vidē esošo ķīmisko vielu un ķīmisko produktu bīstamās īpašības, kuru dēļ rodas vai palielinās risks nodarbināto veselībai un drošībai attiecīgajos darba apstākļos un avārijas situācijās;

11.8. ķīmisko vielu aroda ekspozīcijas koncentrāciju darba vides gaisā, kas noteikta kā astoņu stundu vai īslaicīgā aroda ekspozīcijas koncentrācija (vienu vai abas no šīm vērtībām), kā arī vielu iedarbības veidu un ilgumu;

11.9. ķīmisko vielu un ķīmisko produktu daudzumu darba vietā;

11.10. iespējamo avāriju risku, kas saistīts ar ķīmisko vielu un ķīmisko produktu lietošanu darbā un to fizikāli ķīmiskām īpašībām:

11.10.1. ja uzņēmumam ir saistoši normatīvie akti par rūpniecisko avāriju riska novērtēšanas kārtību un riska samazināšanas pasākumiem, tad, izpildot tur noteikto kārtību, ņem vērā arī šo noteikumu prasības;

11.10.2. ja uzņēmumam nav saistoši normatīvie akti par rūpniecisko avāriju riska novērtēšanas kārtību un riska samazināšanas pasākumiem, avāriju riska samazināšanas pasākumus nosaka šie noteikumi;

11.11. citu riska novērtējumu (piemēram, jaunas ķīmiskas vielas riska novērtējuma vai avārijas riska novērtējuma) rezultātus.

12. Risku novērtē regulāri, reizi gadā, kā arī gadījumos, ja:

12.1. notikušas būtiskas pārmaiņas darba vidē (piemēram, produkta sastāva, agregātstāvokļa vai izejvielu maiņa);

12.2. ieviestas jaunas darbības vai pārveidots ražošanas process (piemēram, darba aprīkojums, tehnoloģiskais un kontroles process);

12.3. darba vides pārbaūžu rezultāti norāda iespējamu ķīmisko vielu iedarbības risku uz nodarbinātajiem, mērījumos noteikts, ka pārsniegta ķīmisko vielu aroda ekspozīcijas robežvērtība (AER) vai konstatētas tehnoloģiskā procesa, iekārtu vai tehnisko paņēmieni nepilnības;

12.4. radusies avārijas situācija, kas izraisījusi vai veicinājusi nelaimes gadījumu, ugunsgrēku, sprādzieni vai bīstamo ķīmisko vielu vai bīstamo ķīmisko produktu noplūdi;

12.5. apstiprināts akūts arodsaindēšanās gadījums vai ķīmiskā riska faktora izraisīta arodslimība;

12.6. saņemta jauna informācija par attiecīgās ķīmiskās vielas vai ķīmiskā produkta kaitīgumu nodarbināto veselībai, informācija par ugunsgrēka vai sprādziena iespējamību, kā arī par bīstamo ķīmisko vielu vai bīstamo ķīmisko produktu noplūdes iespējamību.

13. Šo noteikumu 12.punktā minētajos gadījumos pirms nodarbinātā norīkošanas darbā darba devējs novērtē pārmaiņu radīto risku un veic nepieciešamos preventīvos pasākumus.

14. Risku novērtē arī tad, ja tiek veikta iekārtu apkope un citas darbības, kuru laikā tiek apdraudēta nodarbināto drošība un veselība un uz nodarbinātajiem var iedarboties šo noteikumu 2.punktā minētās ķīmiskās vielas un ķīmiskie produkti.

15. Darba devējs nodrošina, lai darba vides gaisā regulāri tiktu noteikta ķīmisko vielu koncentrācija un salīdzināta ar aroda ekspozīcijas robežvērtību (AER), un atbilstoši ekonomiskajām un tehniskajām iespējām veic pasākumus aroda ekspozīcijas faktiskās vērtības samazināšanai. Ķīmisko vielu ekspozīciju darba vides gaisā darba devējs nosaka un izvērtē atbilstoši šo noteikumu 4.pielikumā noteiktajai metodikai.

16. Ja ieelpojamo ķīmisko vielu un ķīmisko produktu ekspozīcijas novērtēšanā ir ievēroti piemērojamie standarti, uzskata, ka šajos noteikumos noteiktās prasības ieelpojamo ķīmisko vielu un ķīmisko produktu ekspozīcijas novērtēšanai darba vietā ir ievērotas.

17. Ķīmiskās vielas koncentrācijas mērījumu periodiskumu nosaka atbilstoši ķīmiskās vielas ekspozīcijas indeksam, ko iegūst, dalot ķīmiskās vielas koncentrāciju (aroda ekspozīcijas koncentrāciju) darba vides gaisā ar aroda ekspozīcijas robežvērtību (AER):

$$EI = \frac{C}{AER}, \text{ kur}$$

EI - ķīmiskās vielas ekspozīcijas indekss;

C - ķīmiskās vielas koncentrācija (aroda ekspozīcijas koncentrācija) darba vides gaisā.

18. Ja, nosakot ķīmiskās vielas koncentrāciju vienas darba dienas vai vienas maiņas laikā, ķīmiskās vielas ekspozīcijas indekss ir lielāks par 1 ($EI > 1$), ekspozīcija darba vides gaisā ir lielāka par aroda ekspozīcijas robežvērtību (AER). Tas rada risku nodarbinātā drošībai un veselībai, un darba devējam nekavējoties jāveic pasākumi riska novēršanai.

19. Ja, nosakot ķīmiskās vielas koncentrāciju vienas darba dienas vai vienas maiņas laikā, ķīmiskās vielas ekspozīcijas indekss ir vienāds ar 0,1 vai mazāks ($EI \leq 0,1$), ķīmiskās vielas ekspozīcija darba vides gaisā ir vienāda ar 1/10 daļu aroda ekspozīcijas robežvērtības (AER) vai zemāka. Ja iespējams pierādīt, ka šie līmeņi darba vides apstākļus raksturo ilgtermiņā, periodiskos mērījumus var neveikt.

20. Laika intervālu nākamajam periodiskajam mērījumam nosaka atbilstoši iepriekšējos mērījumos iegūtajam rezultātam. Maksimālais laika intervāls līdz nākamajam periodiskajam mērījumam ir:

20.1. 64 nedēļas, ja iepriekšējos mērījumos $EI \leq 0,25$ (aroda ekspozīcijas koncentrācija ir zemāka par 1/4 daļu aroda ekspozīcijas robežvērtības (AER));

20.2. 32 nedēļas, ja iepriekšējos mērījumos $0,25 < EI \leq 0,5$ (aroda ekspozīcijas koncentrācija ir robežās starp 1/4 daļu un pusi aroda ekspozīcijas robežvērtības (AER));

20.3. 16 nedēļas, ja iepriekšējos mērījumos $0,5 < EI \leq 1$ (aroda ekspozīcijas koncentrācija ir robežās starp pusi aroda ekspozīcijas robežvērtības (AER) līdz aroda ekspozīcijas robežvērtībai (AER)).

21. Mērījumus veic darba procesa laikā (tipiskos darba apstākļos). Ja mainās darba apstākļi un konstatēta vai iespējama riska palielināšanās, veic ķīmisko vielu koncentrācijas papildu mērījumus.

22. Ja darba vides gaisā izdalās ātras iedarbības ķīmiskas vielas, šo vielu kontrolei ierīko signalizāciju, kas ziņo par aroda ekspozīcijas robežvērtības (AER) pārsniegšanu.

23. Ja nodarbinātie ir pakļauti vairāk nekā vienas ķīmiskās vielas vai ķīmiskā produkta iedarbībai (vienlaikus vai pakāpeniski), risku novērtē, ņemot vērā visu darbā lietoto ķīmisko vielu un ķīmisko produktu iespējamo savstarpējo un kopējo iedarbību un tās ietekmi uz nodarbināto drošību un veselību:

23.1. ja darba vides gaisā vienlaikus ir vairākas bīstamās ķīmiskās vielas ar pretēju (antagonisku) iedarbību, šo vielu aroda ekspozīcijas robežvērtības (AER) paliek tādas pašas kā tad, ja katra viela iedarbotos atsevišķi;

23.2. ja darba vides gaisā vienlaikus ir vairākas bīstamās ķīmiskās vielas ar līdzīgu (sinerģisku) darbību, šo vielu kopējo iedarbības efektu aprēķina, izmantojot šādu formulu:

$$\frac{C_1}{AER_1} + \frac{C_2}{AER_2} + \dots + \frac{C_n}{AER_n} \leq 1, \text{ kur}$$

C_1 ; C_2 ; C_n - vielu koncentrācijas darba vides gaisā (mg/m^3);

AER_1 ; AER_2 ; AER_n - vielu aroda ekspozīcijas robežvērtības (mg/m^3).

Vielu ekspozīcijas faktiskās koncentrācijas attiecība pret AER (ekspozīcijas indeksu EI) summējot nedrīkst pārsniegt 1. Ja šo daļskaitļu summa ir 1, tā atbilst kopējās iedarbības robežvērtībai.

24. Darba devējs dokumentē riska novērtēšanas rezultātus, tai skaitā mērījumu rezultātus, kas nepieciešami riska novērtēšanai, un pasākumus, kas veikti ķīmisko vielu un ķīmisko produktu radītā riska novēršanai vai samazināšanai. Šo dokumentāciju uzglabā ne mazāk kā divus gadus.

25. Darba devējs nodrošina iespēju nodarbinātajiem, viņu uzticības personām un nodarbināto pārstāvjiem iepazīties ar riska novērtējuma un mērījumu rezultātiem, kā arī ar ķīmisko vielu un ķīmisko produktu iedarbību uz nodarbināto drošību un veselību.

26. Darba devējs nodrošina, lai riska novērtējuma rezultāti, tai skaitā mērījumu rezultāti, būtu pieejami ārstam vai iestādei, kas atbild par nodarbināto veselības aprūpi.

27. Darba devējs nodrošina, lai tiktu sastādīts to nodarbināto saraksts, kuru darbs saistīts ar ķīmiskajām vielām un ķīmiskajiem produktiem, norādot informāciju par darba veidu, ķīmisko vielu un ķīmisko produktu, tā koncentrāciju darba vides gaisā, iedarbības veidu un ilgumu.

28. Šo noteikumu 27.punktā minēto sarakstu un VII nodaļā minētos veselības pārbaužu datus darba devējs glabā 40 gadus pēc pēdējās zināmās nodarbinātā saskares ar ķīmiskajām vielām un ķīmiskajiem produktiem, pēc tam tos nodod arhīvā.

29. Ja uzņēmums tiek likvidēts, šo noteikumu 27.punktā minēto sarakstu un VII nodaļā minētos veselības pārbaužu datus glabā saskaņā ar prasībām, kas noteiktas normatīvajos aktos par arhīva dokumentu glabāšanu.

III. Riska novēršana un samazināšana

30. Ja darba veids un tehniskās iespējas to pieļauj, darba devējs aizstāj bīstamās ķīmiskās vielas un bīstamos ķīmiskos produktus ar ķīmiskajām vielām un ķīmiskajiem produktiem, kas konkrētajos darba apstākļos nav bīstami